

Centenari de la presó Model de Barcelona

FERRAN AISA

ASSAIG

Diversos autors, *La Model, cent anys i un dia*. CENTRE PENITENCIARI D'HOMES DE BARCELONA, SECRETARIA DE SERVEIS PENITENCIARIS I REHABILITACIÓ I JUSTÍCIA JUVENIL I MINISTERI DE JUSTÍCIA. Barcelona, 2004.

El centenari de la presó Model de Barcelona ha servit perquè des de la mateixa institució s'hagi promogut l'edició de la seva història. El treball ha estat coordinat per Josep González i Agustí Curto, els quals han tingut cura de fer realitat el projecte de publicació i de redactar la part històrica de la institució penitenciària barcelonina.

La Model, inaugurada el 1904 en uns terrenys que equivalen a més de dues illes de l'Eixample, és un producte del corrent reformista penitenciari del segle XIX. Sota els paràmetres ideològics liberals es va posar en pràctica una nova concepció de les presons cel·lulars amb la idea d'humanitzar-les, seguint els criteris i les teories de personatges com ara Ginés de los Ríos i Concepción Arenal, que consideraven primordial l'adequada correcció del delictiu, no la mera sanció. Aquesta filosofia reformista matisava que el delinqüent era un malalt social i que com a tal havia de ser protegit i recondit cap a una educació moral. A Barcelona aquesta teoria va qualificar entre un grup de ciutadans filantrops

IMATGE D'UN MOTÍ A LA MODEL EL 1989

que, el 1879, van fundar l'Associació General per la Reforma Penitenciària, dirigida per Pere Armengol i Cornet, i van ser els promotors de la nova presó de Barcelona.

Ramon Albó –secretari de la junta de construcció de la presó cel·lular–, en l'acte d'inauguració de la Model, va manifestar que la cel·la ha d'estar “sempre oberta per al bé i la virtut, i

tancada només per al vici i la corrupció”. Albó, per tant, suggeria com a complementari les conferències i pràctiques religioses i instructives, la lectura de bons llibres, el passeig i l'exercici físic, la feina, la visita de la família, les xerrades amb el capellà, el metge i els caps de la presó. Tot un món idíl·lic, dins dels murs de la presó, amb la idea d'integrar el reclus de nou a la societat.

Naturalment, totes aquestes teories topaven amb la realitat, que sempre resultava ser una altra. Els autors d'aquest treball deixen ben clar que la commemoració del centenari d'una presó no és la d'un esbart dansaire o la d'un teatre, i consideren que una societat ideal no hauria de tenir centres penitenciaris: “Igual que s'ha abolit la pena de mort, en la nostra època, en aquest segle XXI ja haurien d'haver desaparegut totes les presons tal com les coneixem en l'actualitat o haurien d'haver quedat reduïdes a la mínima expressió”. Però cada cop en fan falta més per encabir-hi més gent i a tots els Estats del món. Això no significa res més que amb la commemoració de la presó Model o de qualsevol altra no fem més que commemorar el fracàs del nostre sistema social.

Els autors comencen el seu treball fent una síntesi de com eren les pre-

sons del segle XIX i com van ser creades i utilitzades com un mecanisme de repressió de les classes populars per la burgesia arribada al poder amb la industrialització. Citen la presó situada als terrenys de la Gardunya del carrer Reina Amàlia, la qual no era més que un espai ampli per tancar-hi persones sense cap intenció de reinserció. La nova presó, calculada per allotjar una població de gairebé 800 reclusos, xifra que permetia uns nivells mínims d'habitabilitat i higiene, es complementava amb la construcció de tallers, banys, escoles, oficines, menjadors, etcètera, amb la intenció de fer la vida de l'intern més humana i higiènica, malgrat que sempre fos controlada. Però aquesta teoria reformista penitenciària va fracassar una vegada i una altra perquè els problemes i les lluites socials abocaven a les presons centenars de persones: líders obrers, sindicalistes, polítics de tots els colors, presos confessionals, ideològics, i, naturalment, comuns de tota mena.

AMB PRECISIÓ CRONOLÒGICA

És realment interessant aquest estudi sobre la presó Model, que es capbussa, amb precisió cronològica, en els principals fets ocorreguts des de la seva fundació. El text passa revista a cent anys d'una presó que forma part de la nostra història col·lectiva, per on han passat centenars de milers de persones de tota condició i on –normalment– van a parar els més abandonats de la societat. Entre els seus murs s'han fet execucions: la primera va ser la de Joan Rull, un confident de la policia que es feia passar per anarquista, i la darrera la del jove llibertari Salvador Puig Antich.

El llibre no oblidia ni els motins de la COPEL, ni les fugues, ni altres esdeveniments socials d'aquests cent anys tan moguts. Acaba amb el testimoni de 26 persones que han estat relacionades amb la presó, des del sergent en cap de la Model, dels Mossos d'Esquadra, fins al coronel en cap de la Comandància de la Guàrdia Civil de Barcelona, passant per funcionaris, policies, advocats, ex-directors, historiadors i expressos.

ASSAIG

Rafael Roca Ricart,
Teodor Llorente, el darrer patriarca.
EDICIONS BROMERA. Alzira, 2004.

Teodor Llorente era tota una institució en la València del darrer terç del segle XIX: va ser el poeta valencià més important d'aquell segle, fundador i director del diari *Las Provincias*, cofundador de la societat cultural Lo Rat Penat, cronista de València i diputat a Corts pel Partit Conservador. Tanmateix, a partir dels anys 60 el seu prestigi va entrar en crisi, i des d'aleshores la seva figura no ha tingut gaire bona premsa, a partir sobretot dels comentaris d'autors tan destacats com ara Manuel Sanchis Guarner, Joan Fuster i Alfons Cucó, que van començar a posar en qüestió l'obra i l'aportació llorentines i a dubtar de la seva eficàcia social. Aquesta seria la causa, segons Rafael Roca, del desinterès de la comunitat universitària per l'estudi de l'obra de Teodor Llorente, que aquest llibre, en part, pretén remeiar.

El llibre està dividit en diversos apartats; en el dedicat a la joventut del poeta, se'n diu que va començar a escriure de ben jove en castellà i que els primers versos en valencià li vingueren inspirats per la lectura de *Lo Gaiter del Llobregat*, de Rubió i Ors, però que qui

Reivindicació del patriarca oblidat

JOSEP MANUEL SAN ABDON

va ser decisiu per a la continuació de la seva obra valenciana va ser l'escriptor mallorquí Marià Aguiló, per influència del qual no només va seguir conreant la llengua, sinó que va crear uns Jocs Florals a València el 1859, el mateix any que van ser restaurats a Barcelona.

LLORENTE I LA REINAIXENÇA

El capítol *Llorente i la Renaixença* és un dels més interessants, sobretot per la documentació que aporta. Aquí se'n parla del gran protagonisme que Llorente va exercir en la Renaixença valenciana, fins al punt que la seva figura s'identifica amb tot el moviment, per l'impuls que hi va donar a través de *Las Provincias* i de la *Revista de Valencia*, que també va dirigir. Tanmateix, i a diferència de Catalunya, va concebre la Renaixença, conscientment, com un moviment apolític, i aquest és un dels retrets que sempre se li han fet, però el professor Rafael Roca sosté que aquesta actitud era l'única possible en la

societat valenciana del moment, en què la sensibilitat nacional era nul·la i en què una Renaixença que haguera mostrat unes mínimes pretensions polítiques, haguera estat escapçada dels del principi perquè no interessava a cap dels poders del moment.

Pel que fa a la llengua, Llorente sempre va defensar la unitat de la llengua catalana, i són bastants els textos que aporta aquest llibre en què el poeta valencià manifesta aquesta unitat, tot i que ell preferia anomenar-la *llemosí* per tal de no ferir l'orgull dels seus conciutadans. Així mateix, va mantenir una relació d'amistat amb escriptors catalans com ara Víctor Balaguer, Jacint Verdaguer, Jaume Collell, Àngel Guimerà i Joan Maragall, de l'obra dels quals va donar sovint notícia des de les pàgines de *Las Provincias*, en què no van faltar tampoc les cròniques dels Jocs Florals de Barcelona.

Un altre apartat del llibre ens parla

del Llorente escriptor i destaca la seva etapa de maduresa, en què predomina la lírica pairalista, floralista i de certamen i sobretot ens presenta una visió idealitzada de l'Horta de València, amb unes finalitats estètiques, ideològiques i socials molt concretes, però que van tenir la virtut de fixar un registre lingüístic i literari culte que serviria de referència per als joves escriptors de la generació següent.

Un altre dels capítols és el dedicat al Llorente polític i hi apareix com l'home fort del Partit Conservador a València, tot i que la seva participació directa en política es va deure més a la seva amistat amb el ministre Francisco Silvela que a un interès propi, perquè a ell li agradava influir en la vida pública a través dels seus escrits al diari.

El darrer capítol del llibre tracta de la influència de Llorente sobre els valencianistes de principis de segle XX, que el reivindicaren com el pare espiritual i literari de tots ells, tot i que alguns ja presentaven un nou i més ambiciós projecte cultural i polític. Aquest referent es va mantenir fins als anys 50 i 60, en què, ja sigui per motius ideològics o estètics, va caure en l'oblit.

Rafael Roca ha escrit aquest llibre amb autèntica passió pel personatge de Teodor Llorente, però l'abundant documentació amb què acompanya els seus arguments contribueix a acabar amb molts tòpics al voltant de la seva figura i situen el gran patriarca valencià del segle XIX en el lloc que li correspon.